

ИЗЛАЗИ ТРИ ПУТ У МЕСЕЦУ И СТАЈЕ 60 ГР. НА ГОДИНУ, 32 НА ПО ГОДИНЕ.

ГОДИНА

6

1869

ВОЈИН

БРОЈ

18

20. Јунија.

ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ, ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Драгашевић, официр.

Жљебне спредњаче и позадњаче. — Данашња тактика артиљерије.

Жљебне спредњаче и позадњаче

с тактичне тачке гледишта.

НАПИСАО

М. Драгомиров.

Envers et contre tous.

I.

У данашње доба, кад преоружање није свуда свршено, може се десити, да се сусретну 2 војске, од којих је једна наоружана спредњачама а друга позадњачама, па због тога је врло интересантно, да се претресе питање, о последицама таковог судара. Човек по слабости својој радо прима ново, многи војници дају већу вагу позадњачама над спредњачама него што је то у самој ствари: ми смо више пута слушали и то, да су позадњаче према спредњачама у таквом тачном одношају, у којем је одношају, пре 50 година, било глатко оружје, према жљебном, — једном речи, да су оне мало боље од батине, — а слушаоци унило спустили су главе пред таквом беседом, држећи ваљда, е је то савршено тако.

Међутим то није баш тако и да би се у том уверили, довољно је да обратимо пажњу на то, да у

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

наведеном сравнењу дате поставке нису једнородне: глатко и жљобно оружје разликују се у даљини терања и тачности **погађања**, а разлика између спредњача и позадњача није ни у даљини терања ни у тачности погађања већ само у томе, што се из позадњача за исто време може већи број метака да избаци.

Јасно је дакле, да је таково сравнење основано пре свега на неподпуном појимању својстава различитих система оружја и већ по томе дакле да не може бити истинито; а кад се сама ствар узазна, тад долазе врло рђаве посљедице у делу, као и свагда, кад је погрешно убеђење т.ј. сопствено — **предубеђење**.

У војном делу све се држи на убеђењу којим је маса пронигнута; с тога треба гледати, да су убеђења истинита, да се истина износи на свет у **својој суштини**, а не како се говори, и ако већина лако прима прве па ма и несмислене упечатке, не претресајући их ни најмање својим разумом.

Ми смо узели, да претресемо то сравнење и да поставимо одношај између спредњача и позадњача, недајући хотимице, ни једној ни другој системи оружја већу вредност, него што је има по себи. Може бити, да ће се когод одазвати на овај глас: да исправи оно, у чему смо ми погрешили, да допуни оно о чему ми нисмо говорили, — и дело ће добити, као што то свагда бива, кад се погрешке униште и истина на свет изнесе.

И нехотимице долази питање; па кад је наведено сравнење не истинито, како то, да га већина прима као савршено истинито? Није тешко видети

зашто: Зато што је много теже разгледати све стране каког предмета, него неколико њих, особито оне које јако у очи падају. Закључак изведен са неколико страна, у очи падајућих, у толико је осетљивији, у колико је једностранји. Свако је ваљда приметио, до ког степена, могу да овладају оштроумне поставке; свако је ваљда слушао, да од основног доказа излази по који пут оштроћа мисли, која је у очима већине спорно питање: и ето труби се по свету, да је штурцер мало бољи, од батине, да бајонет сада већ сасвим ништа не значи, коњици нема места на пољу бојноме и т.д. и т.д. Да је то тако, да ће нам бољи пример само ватрено оружје у разним епохама. Сетимо се оног времена, кад нису хтели да уведу жљебно оружје зато, што требаје развијеније људе, што је по саставу сложеније, и што може војник раније муницију да потроши. Чини се, да није било тешко видети, да све, што изазива радиност ума у војној струци, већ по томе самом заслужује поштовање и превагу над оним, што не само, да не изазива радиност, него је и обара; — да није било тешко видети, да у нешто већа сложеност по саставу оружја с њиховом се надокнађује даљином терања и већим поражавањем; да на брзи потрошак муниције, није толико упљивно одстојање, са ког се стреља, колико систем образовања где војник не имађаше сталности при стрељању, нити имађаше појма о том, шта се може очекивати од мирног и паметног стрељања; чини се да све то није било тешко видети, а међутим нису видели. А зашто то? Зато што при срањивању глатког и жљебног оружја оснивали су се само на спољне стране, доступне већини, — што је годило, да се

глатко оружје задржи, — а губи ли су из вида суштанствености, које су требале мозгања па да се пронађу. И само крваво искуство срушило је ове куће на песку.

Тако се збило и са позадњачама, кад су се сравњивале са спредњачама; говорило се, да се војнику даје у руку опасно оружје, — и прусија за читавих 20 година није имала посљедовалаца, док сама факта не оправдаше њену теоријску решивост. Предубеђење и у овом случају имало је корена из истих узрока, као и у предидућем т.ј. што се је гледало на спољне знаке, а суштанствени губили су се из вида. Да војник није имао сталности у боју — то су видели; а да је он то чинио нарочито зато, што је био тако научен, а не што није могао другше — то нису видели.

И тако се дешава, да новине, које би се имале завести, заостају савршено: слушају о њима а неће да чују, гледају их а неће да их виде. Али ево те новине, дају се узазнати **практичним** путем; ту се сцена мења: они, који су негда гордо окретали главе од њих, њих исте видиш сад где пред њима (нови-нама) у прашину падају.

Што јуче ништа није вредило, данас се уздиже до талисмана и само треба да га имамо, па смо избављени од сваке напасти. Стара историја!.... И то ће се дотле понаврати, док се већина не научи, да загледа у унутрашњи смисао ствари, а не да је сматра само по спољњој облози њеној.

У исти мах, кад се новине приме, стари се идоли преобрате у ништа, као код дивљака: данас

се моле своме идолу, а сутра кад им молба није испуњена они га посеку.

Тако се збило и са предњачом; до рата 1866 године, она је тако високо стојала, да на јадну иглењачу нису ни гледали: а сад и саму ту жљебну спредњачу сравнују са батином. Па да видимо, је ли то тако.

Прво, морамо да приметимо, да и само савршено оружје у неумелим рукама не вреди ништа а несавршеније у рукама паметног и изученог војника достиже циљ, — мислимо да нам нико неће противу рећи: следователно **савршенство системе обучавања треба више да се цени, него савршенство оружја.** Данас има много система позадњача, који су много бољи од пруског; па опет пруси не унивају и ни мало не гледе да своју иглењачу преобрате у бољу, савршенију. Што они тако чине, то је пре свега прост и главан узрок, што они знаду, да кад заведеш другу систему оружја, треба да је знаш и да употребаш: а тога код других европских војска нема; ни код оних које су већ завеле позадњаче, нити код оних, које их заводе.

Поставивши овај основ, можемо сад прећи к сравнењу својстава жљебне спредњаче и позадњаче.

Брзина стрељања на предмете повеће и ближе, од прилике на 300 кор. где нетреба да се диже нишан, а опет пажљиво се гађа, — од 4 до 6 пута већа је код позадњача, него што је то код спредњача. Даље од ове брзине не смемо ићи, ако не желимо, да нам већи број метака буде узалудан. Ми смо овде узели брзину рада, која је бар већини својствена, а која је опет непреодолива преграда, те

www.uns.rs

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

брзина стрељања неможе већа да буде. Узмимо на сваки метак баш 10 секунда, (6 метака у минути) па ћемо видети, да и при тој брзини време између избацаја метака, тако је мало, да војник, после учињеног плотуна, једва стигне да се постави у мирап положај, кад командују други плотун. Тај простор времена, у коме војник ваља да се умири, има врло важан значај, и ако се војник у њему ваљано одржи, стрељање неможе бити рђаво. Он (тај простор времена) даје нам најбоље јамчење, да се војник није збунио, да је сталан и да је савршено у рукама свога командира. Ако тај међупростор скратимо, за љубав већег броја метака, тад прелазимо границу, која дели стрељачку ватру, од ватре у смакнутом строју, т.ј. ми смо учинили корак, али не да непријатеља већма поражавамо, већ само да већи број метака непаметно потрошимо. Нетреба никада заборавити, да брзина и тачност погађања противу рече једно другом т.ј. једно се развија на штету другог, и да против непријатеља треба пре свега да су метци сигурни и у толико само чести, у колико не иду на штету тачности погађања. Следователно ускоравање ватре, које лежи у својствима оружија, наводи јестанствену границу у својствима човековим. Само у таком одношају, може се да изврши тај важан услов, који је познат под именом **управљања ватром**. У боју војник и сам по себи хита: нужно је дакле, да се предузму мере, да се војник у томе још и не помаже, него да се, колико је год могуће од те наглости одвраћа.

Услови при којима је могућа брзина пуцања, а ми их за најбоље признајемо, показују, да та брзина

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

пуцања има места само у смакнутом строју и на блиским одстојањима. Чим се увећа одстојање за даљину правог метка, одма долази и то, да ваља определити одстојање, подићи нишан, и пажљиво гађати. Гађање, где је нужно, да је војник научен, да само непријатеља постојано у ноге гађа, те да га што боље порази, — већ је немогуће. Пажљиво нишањење не само да умоњава брзину пуцања, но чини те је паљба по команди немогућа: јер у тренутку кад се командује, један достигне да нанишани на предмет а други не, и већина зрна оде само у ваздух. Може бити да ће когод рећи: е па зашто да се не пређе у паљбу редовима? За то, што паљба редовима, увећава само брзину пуцања а умањује дејство; зато што је она по себи **јединачна**, а у смакнутом строју не даје оне користи, које треба да да јединачна ватра; напослетку зато, што је она противна духу смакнутог строја, где се сваки покрет и рад чини само по команди заповедника.

Из свега казаног изводимо ово закључење: 1). Да је **јединачна ватра т.ј. ватра из расипног строја, на одстојањима, која превишу) у одстојање правог метка, боља од ватре масом, и против смакнутог строја, па ма који систем оружија био;** 2), да је на тим одстојањима брзина пуцања мања; и тим мања што је одстојање веће.

Прешавши к ватри расутог строја, ми видимо, да ту, осим показаних околности, брзина пуцања паралелизира се и тиме, што се не може одма да определи верно одстојање, што војник не може да опази где пада зрно, па после да поправи нишан; што су

предмети, на које се гађа већином мале размере, па их је тешко погађати, и онда кад је одстојање опредељено и добро нанишањено. Све то тако отежава пуцање, да је добит у времену, произлазећи од брзог пуњења по зади, врло мало приметан. Ако читалац увиди, да су ови наши доводи истинити, неће му заиста бити тешко да разуме, да смо ми овде срањивали даљину и дјејство спредњаче и позадњаче по погађању, а не по броју метака у минути.

Даљина и дјејство сваког појединог метка из жљебне спредњаче и позадњаче једнаки су; дакле у расипном боју оба су система оружја по условима готова једнака. Треба знати, кад смо рекли да је даљина и дјејство метка понаособ узетог иста и код спредњаче и код позадњаче, да смо разумели најновије системе, скоро начињене; а ако би сравнили жљебну спредњачу са пруском иглењачом, видели би да жљебна спредњача има и већу даљину терања и веће дјејство јер пруска иглењача и на 800 кор. даје слабе резултате.

Скупивши све то, није тешко увидити, да спредњачу, при пуцању на 1200 до 300 кор. **далеко неможемо да сравнимо с батином.**

Положај човека при пуњењу за време ове радње, осећа се, да није заклоњен; сљедователно, што је пуњење брже, што је вршење његово при повољном положају тела лакше, то је заиста за стрелца боље. С те стране сматрајући позадњаче су боље од спредњача, јер овима последњима треба $\frac{3}{4}$ минуте за пуњење, па и то ако се хоће да је добро, мора војник стојећи да врши. Но опет треба да знамо, да позадњаче немају ово првенство у свима положајима:

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

у смакнутом строју, можемо се користити том њеном добром страном, само у тим ретким случаима, кад цело одељење може да клекне или да легне а опет да може да стреља непријатеља. У расутом строју то њено првенство, и ако по себи велико, паралише се тиме, што је мален предмет за гађање, који поједини стрелац представља. Стрељачки ланци, негледећи на то, што су близу и на очима непријатељу не сравњено мање трпе од смакнутих делова, који су у боју били. И тако, и ако позадњаче, с тога, што се лако могу у повољном положају да пуне, имају првенство над спредњачама (али само у смакнутом строју не и у расутом) ипак то првенство паралишу услови, који не зависе ни од једне ни од друге системе оружија, а међутим немогу се одклонити ни при једном бојном судару. (НАСТАВИТЕ СЕ.)

Данашња тактика артиљерије.

ПРЕВОД С РУСКОГ

(НАСТАВАК.)

Из наведеног дејства обојих шрапнела, излази правило њихове најбоље употребе: Шрапнели са ударним упаљачима, треба да падну пред непријатеља на 10—50 корака; (10 одговара одстојању 1500, а 50 корака одстојању 1500 метра) а они са темпирним, треба да прсну у ваздуху, на висини 15, а пред фронтом 50 до 15 метара.

Шрапнели, имају огромно дејство у сваком смислу, но зато је нужно довољно тачности, пажње и финоће особито при темпирним упаљачима.

Све што говорисмо о гранатама, јошт у већој мери вреди за шрапнеле; тачно одређење одстојања главни је услов за успешно дејство, при чему су осетљивији шрапнели са темпирним упаљачима, од оних других. Прснувши на место гди удари — шрапнел са ударним упаљачем одреди сам одстојање.

Но кад је местност неравна и испресецана, или кад је непријатељ сакрит, бољи су шрапнели са темпирним упаљачима.

Уопште шрапнелом може се с једнаким успехом дејствовати против свију родова оружја. Особито, при разним стројевима пешадијским, често је нужно употребити шрапнел. Пуцање на артиљерију шрапнелом, такође је корисно; јер штета у послузи и запрези више слаби батерију, неже ли кварење оруђа.

Шрапнелска зрна расицљу се више у напред но у страну; с тога је дејство шрапнела боље за дубоке стројеве. Дејство шрапнела против војске заклоњене утврђењима, преко сваког очекивања, показало се слабо. У Шлезвиг-холштајнском рату 1864 год. Аустријска артиљерија јако се преварила у рачуну; јер, при свем том, што су одстојања тачно одређена била, и упаљачи спрам тога врло добро угођени били, ипак дејство шрапнела, против непријатеља, који беше у утврђењима сакривен, небеше тако рећи никакво. (Елгер. *Die kriegsfeuerwaffen der Gegenwart*. 1868).

Искуства добивена у војни 1866, недају нам факта, која би речено обарала.

б). **Бојни послови.**

1). **Пажење на метке.** Једно од главних услова за сигурно гађање са жљебним топовима, јест пажење на падање и дејство метака.

По кад што због конфигурације земљишта, или дима, који покрива како нас, тако и противника није могуће мотрити на зрна. Користно би тада било одредити особито малено коњичко одељење, кога ће задатак бити: да мотри на дејство метака. Таково одељење поставило би се са стране батерије, на згодном месту за посматрање, или на последку, правило би привидне нападе, с намером, да види положај непријатељев односно ватре. Оно би доносило извешћа батеријском командиру, пазећи да неизгуби сvezу са батеријом.

Ово је особито важно у почетку боја, када се стрела с великог одстојања, а такође и у особитим случајима, кад батерија има н.пр. особиту задаћу.

У обште нужно је да приметимо, да жљебна оруђа имају велику сигурност гађања, али да би се то као што ваља постигло, треба имати пажљиву, ладнокрвну и хитру послугу.

Успешно дејство оруђа, прави у непријатељевим редовима велики неред; но за успешно дејство — нужно је искуство и знање артиљериста, без тога савршеност оруђа више је штетна, но користна.

Морални значај артиљерије, увек је играо важну улогу у биткама, у будуће — тај значај треба да порасте. Но да би се страшна поразна сила жљебних оруђа могла као што ваља развити, нужна је спокојна и свестна послуга.

2). **Бирање положаја.** Карактер земљишта и ваљан избор положаја имају огроман уцлив на дејство артиљерије у боју. Оруђа захтевају: тврду местност за маневровање, одкривену и равну за дејство и добру оцену дејства.

Блатна места на близу пред батеријом згодна су, у односу на дејство непријатељеових метака, но крајње неудобна за кретање.

Мале узвишице одма пред батеријом користне су, јер је закривају од непријатељевих метака, отежавају противнику оцену одстојања, а несметају дејству наших оруђа.

Висине, које испадају напред, надвлађују земљиште и имају благе нагибе, добри су положаји за батерије. Они одговарају свима захтевима за добро гађање, олакшавају преглед, као непријатеља тако и дејства наших оруђа.

Кад нам прилике допуште, треба да поставимо батерију иза каквог заклона; као на прилику иза какве ограде насипа и т.д.

Добар избор положаја важан је особито и с тога, што жљевна артиљерија влада својим метцима на далеко, има дакле шире границе за дејство: и по томе мање зависи од даљине нишана но глатка, но тада подпуно зависи од тачности опредељеног одстојања.

Жљебни топови, као гранатама тако и шрапнелима, готово једнако дјествују на 1500 метара као и на 1000; по томе дакле, кад је батерија већ заузела какав добар положај, боље је да на њему остане и ако је даљи, но да иде на други какав који је ближи, али гори; јер при премештању с положаја на

положај, батерија губи време онда, кад треба да дејствује. Осим тога заморава се послуга и запрега.

У опште боље је довести на таквим тачкама друге батерије из резерве, но премештати оне које већ свој положај имају. Дуго пуцање с једног положаја, услов је за добро дејство код жљебне артиљерије.

3). **Распоређај оруђа, предњака и муниционих кола.** Тачност гађања и искључива употреба шупљих зрна код жљебне артиљерије, показују нам правила, којих се ваља држати при распоређају батерије на положају. Правила су, колико је могуће сакривенији распоређаји оруђа, нарочито предњака и муниционих кола, са доста великим међупростором, како у дубину тако и у ширину. Из тога сљедује да се ваља користити земљиштем. Ако смо на нижем земљишту, тад се ваља дефиловати од околних висина, или их заузети стрелцима и артиљеријом, користити се мртвим углима — за распоређај муниционих кола.

Премештање муниционих кола с места на место, по кад што је корисно; особито кад непријатељ узазна одстојање и почну метци близу падати.

Важност сакривања муниционих кола позната је, јер сваки зна какав се перед и штета догађа, кад непријатељ успе те нам запали која кола. Због тога нетреба више муниционих кола доводити у линију, но што је нужно. За мало муниционих кола лакше је наћи заклона: јер она престављају мањи нишан. Мотрећи на све ове случаје, могуће је многе несреће одклонити.

WWW.UNI...

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Мунициона кола ваља поставити позади батерије у 2 линије, и то: прву на 300—400 метара позади батерије, а другу на 800—1000. Испражњена мунициона кола иду у прву линију, из које опет иду у батерију друга пуна. После овога, она празна кола продужавају пут до друга линије, а из ове опет иду у прву друга пуна. Из друге линије шиљу се празна мунициона кола у парк, за нову муницију.

Казали смо да жљевна артиљерија не треба да мења свој положај. На том основу могу се предњаци више удалити од батерије, старајући се за своје закриће. Овакав распоређај даје нам ове користи: линије су врло танке, одстојања између линија доста велика; па дакле дејство непријатељевих метака јако смањено.

4). **Заклони.** Гди време и прилике допусте, треба подићи заклон за батерију; јер он јако умањује дејство непријатељевих метака. Укопавање батерије за мало више од 0·5 метра, довољно је закрива. Кесе напуњене песком или земљом, корпе фашине и т.д. заклањаће послугу.

Овакви заклони врло су нуждни, особито кад се пред батеријом налази какав предмет, које могу непријатељеви стрељци посести.

Врло је добро да се при батерији налази корапа фашина и најнужнијег пионирског алата. Ношење тих предмета неби било тешко, а у нужди може их и послуга носити; јер се можемо таким предметима врло често користити.

Кад имамо довољно секира и ашова, можемо за кратко време укопати батерију; а ако имамо још и фашина и корапа, можемо у неколико и послугу за-

клонити, с чега она постаје ладнокрвнија, и више пази на свој посао.

Ма како да су незнатни ови заклони, они могу да се претворе у важне тачке, за овлађење којих непријатељ мора да потроши доста и времена и људи.

При обрани каквог земљишта, овакви су заклони препона првога реда. А да би непријатељ изагнао ту артиљерију из заклона, мора употребити два пут више оруђа.

У северо-америчком ратовању, обе стране су увек подизале заклоне за артиљерију. При одбрани они ојачавају положај, — при наступању су подржавајуће тачке, које осигуравају позадноост. Ноћу, пред биткама код Шанклорвила, Гетисбурга и т.д. обе војске су ојачавале своје положаје заклонима, — предосторожност коју нигда нису занемарили, и за коју се никад нису кајали. Па и у самом боју под ватром непријатељевих топова, подизали су заклоне.

Наполеон I. у *Memoires de St. Hélène* сравњује веће битке, са обсадама које су извршене за неколико сати. Очеvidно је, да што више заклона будемо имали у боју, тим ће више борба имати карактер обсаде.

5). **Артиљерија и стрељци.** У северо-америчким ратовима стрељачка ватра беше тако јака, да је артиљерија била принуђена, да постројава заклоне на прорезима. Таквих примера има доста у последњим ратовима у Европи. Споменућемо само један, који се десио у Шлезвигу код Мисеунда, а тај је: да су код једног оруђа које је кроз прорез пуцало, једно за другим погинула 3 фајерверкера од пруски стрељаца.

Из тога излази: да треба избегавати положаје, којима се могу непријатељеви стрелци сакривено прикучити; јер при овако сигурном гађању новог ручног ватреног оружја, и при овако брзом пуцању остргача, може батерија за кратко време да изгуби сву своју послућу и запрегу, и да буде заробљена.

У битци код Инкермана, инглеска батерија 4-те пешачке дивизије, беше се јако одвојила од своје војске, и скинула с предњака поред једне шумице. Руски стрелци поседну ту шумицу и отворе ватру против батерије. За кратко време командир исте и много људи и коња буде потучено, затим брзим и изненадним нападом буде батерија освојена.

У битци код Ољусте, 20 Фебруара 1864, ђенерал Сејмур, дејствовао је против ђенерала Финегана; артиљерија северњака, због блатног земљишта, морала је да скине с предњака у домашају ручног ватреног оружја јужњака, због чега је претрпела огроман губитак. Тако н.пр. батерија капетана Гамиљтона, која је имала 4 оруђа, 82 човека и 50 коња изгубила је за 20 минута 44 човека и 40 коња, и била је принуђена, да при одступању остави 2 оруђа, јер их немогаше одвући.*)

*) Сандер стр. 363.